

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN
HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE WIE JEUGD VERNIEUWT ALS EENS ARENDS PSALM 103:3

Onder redactie van Prof. Dr. K. Schilder.

Medewerkers: Ds F. A. den Boeft, Helpman; Ds E. T. v. d. Born, Amersfoort; Drs R. H. Bremmer, Zwolle; Ds J. van Bruggen, Assen; Drs D. J. Buwalda, Kampen; Prof. P. Deddens, Kampen; Ds L. Doekes, Hilversum; Ds D. van Dijk, Groningen; Ds J. Francke, Rotterdam; P. Groen, Rotterdam; Prof. B. Holwerda, Kampen; K. v. Huizen, Groningen; A. Janse, Breda; Dr P. Jasperse, Lelidre; Ds B. Jongeling, Apeldoorn; Ds H. Knoop, Rotterdam; Ds J. Meester, Haarlemmermeer; Mr J. Meulink, Enschede; Drs H. M. Mulder, Kampen; Dr G. K. Schoep, Den Haag; A. Schilder, Den Haag; Ds H. J. Schilder, Utrecht; Ds J. Smelik, Groningen; Dr H. Smilde, Groningen; Ds J. P. v. d. Stoel, Grootegast; D. Stroo, Bussum; Prof. Dr C. van Til, Philadelphia, Pa, U.S.A.; Prof. C. Veenhof, Kampen; Ds G. Visée, Kampen; Ds C. Vonk, Schiedam; Ds F. de Vries, 's-Gravenhage; Ds D. K. Wielenga, Rotterdam; A. Zijlstra, Groningen.

Alle stukken bestemd voor de Redactie zende men aan: Prof. Dr K. SCHILDER, Vloedijk 14, Kampen
Adm.-adres: Oosterbaan & Le Cointre N.V. — Goes

Postrekening Nummer 406040 ten name van
BUREAU „DE REFORMATIE“ — GOES
Telefoon 2424

Abonn.: f 4.— per halfj., buitenl. f 10.— per jaar;
losse nummers 20 cent, alles bij vooruitbetaling.
Advertentiën: 20 cent per m.m.

INHOUD: Verscherpte schatting van den schoot der Kerk. — Gedicht. — „De Reformatie“ en de vrijmaking. — Kerkrecht: Veel kerk en weinig recht? 2. slot. — Kerkelijk leven: Kerkbouw. — Proceskosten studentencorps.

- Vaandel studentencorps. — Pol. en Soc. leven: De Wor-
ding van het Gereformeerd Sociaal en Economisch Ver-
band. — Kerknieuws.

de oppervlakte blijven, beseffen wij, aan dogmenhistorie
komen we hier uiteraard niet eens toe.

De klacht over roomsche tendenties is zeker opval-
lend, merkwaardig, en belangrijk, in een tijd, die van
romaniseerend „protestantisme“ is vervuld. Zou het
waar zijn, dat niet alleen vele tegenstanders van „De
Reformatie“ — ditmaal mogen wij het wel eens
korthedshalve zoo zeggen — maar ook haar „liefheb-
bers“ den kant van Rome opgaan en met haar heulen,
respectievelijk Rome in concurrerende zin imiteeren?
En zoo niet, vanwaar dan zulk misverstand, ja zulke
laster?

Ik geloof, dat de verklaring van deze beschuldiging
en haar mogelijkheid althans voor een deel is gelegen
in een magere en onjuiste dilemmatiek, die ons lang-
durig parten heeft gespeeld bij de behandeling van
kerk, verbond, ambt, sacrament en aanverwante onder-
werpen. Die dilemmatiek heeft zelf natuurlijk weer
diepere achtergronden, maar voor het moment signa-
leren wij haar nu maar als zodanig. Hetgeen hier
bedoeld wordt, is kort samen te vatten als de tegen-
stelling — en het gebruik daarvan — tusschen „over-
schatting“ en „onderschatting“ van kerk,
sacrament, ambt, etcetera.

Deze „handige“ onderscheiding is mede door allerlei
catechisatieboekjes en andere uiteenzettingen, die be-
hoefte hebben aan duidelijke, markante, verhelderende
begrippencombinaties, in zwang gekomen. Hoe „doel-
matig“ is zij bijvoorbeeld niet om Zondag 27 van den
Heidelbergischen Catechismus te behandelen. De cate-
cheet heeft zijn schema zoo maar gereed, wanneer hij
de jeugd, en 's Zondags de heele gemeente, aan boord
kan komen met een korte pakkende puntenverdeling:
we handelen eerst over de OVERSCHATTING, dan
over de ONDERSCHATTING van den Doop. Weldra maakt
hij het allen duidelijk: aan de eerste bezondigt zich
Rome, aan de tweede de wederdoopers, en wij... ja,
wij bewaren het midden tusschen die beide, ons
hoedend voor beide eenzijdigheden, en dus, gemeente,
wees op uw hoede, leg nooit teveel nadruk op den Doop,
miskien hem anderzijds evenmin, maar ga het rechte
spoor zonder rechts of links te zien...

Dat laatste nu klinkt heel mooi. Maar het bedenke-
lijke is, dat de hoorders op deze wijze misschien niet
veel anders leeren dan alleen maar naar rechts of
links te zien en specialiteiten te worden in het afwij-
zen van „eenzijdigheden“, zonder nu zelf ook werkelijk
VOORWAARTS te gaan op dat „rechte spoor“ en dit
met den krachtigen tred van menschen Gods.

En het bedenkelijke is voorts, dat hetzelfde, hier op
den Doop toegepast, spoedig ook wordt gezegd van
het sacrament in het algemeen, van het ambt
dat Woord en Sacramenten bedient en heil-
lig houdt (den heelen kerkeraad dus), ja van
heel de kerk en haar „instituten“. Menschen, past
op voor overschatting, ook voor onderschatting, want
zij zijn beide zoo gevaarlijk....

Nu zou het zoo belangrijk niet zijn om aan deze
sprekswijze aandacht te schenken, indien het erbij
bleef, dat een dominee een „rijtje“ zocht om even iets
duidelijk te maken; de vraag is dan maar, welke ac-
centen hij legt in zijn geheele onderricht en in zijn
uitwerking van de zaken. Maar gewichtig wordt
zij, wanneer zij een eigen accent krijgt en deze woorden
een bepaalde strekking ontvangen in verband met wat
nu zoo al „thetisch“ en „positief“ aangaande doop,
sacrament, ambt, ja kerk en woorddienst wordt geleerd.
Ik denk hier aan de ontwikkeling van deze eerste
halve twintigste eeuw, waarin, met beroep op bepaalde
grondgedachten en onderdeelen van dr A. Kuypers
leersysteem en in den weg van een bepaalde uitwerking
daarvan, de „zichtbare“ kerk het in de „stichtelijke“

Verscherpte schatting van den schoot der Kerk

.....opdat de prediking van het evangelie haar
kracht zou hebben, heeft Hij DEZEN SCHAT BIJ DE
KERK IN BEWAARING GEGEVEN.

.....DE KERK IN WIER SCHOOT GOD WIL,
DAT ZIJN KINDEREN VERZAMELD WORDEN
niet alleen opdat ze door haar moeite en dienst ge-
voed worden, zoolang ze zuigelingen en kinderen
zijn, maar omdat ze ook door haar moederlijke zorg
geregeerd worden, totdat ze opgegroeid zijn en ein-
delijk tot den eindpaal des geloofs komen. Want deze
dingen, die God saamgevoegd heeft, mogen niet ge-
scheiden worden (Matth. 10:9), dat voor hen, voor
wie Hij een vader is, DE KERK OOK EEN MOEDER
ZIJ, en dat niet alleen onder de wet, maar ook na
de komst van Christus, gelijk Paulus getuigt (Gal.
4:26), die leert, dat wij kinderen zijn van het nieuwe
en hemelsche Jeruzalem.

Wij zijn er zeker van, „dat de waarheid voor ons
zal blijven vaststaan, ZOOLANG ALS WIJ IN DEN
SCHOOT DER KERK GEHOUDEN WORDEN....
ZOOVEEL VERMAG HET DEELGENOOTSCHAP
AAN DE KERK, DAT HET ONS HOUDT IN GODS
GEMEENSCHAP“.

„Maar aangezien nu ons voornemen is te handelen
over de ZICHTBARE KERK, zoo laat ons reeds alleen
uit den naam „moeder“ leeren, hoe nuttig ja nood-
zakelijk de kennis omtrent haar voor ons is; dewijl er
GEEN ANDERE INGAANG IS TOT HET LEVEN,
INDIEN ZIJ ONS NIET IN HAAR SCHOOT ONT-
VANGT, baart, ons voedt aan haar borsten, en ein-
delijk onder haar hoede en leiding neemt, totdat wij, na
het sterfelijke vleesch afgelegd te hebben, gelijk zullen
zijn aan de engelen. Want onze zwakheid duldt niet,
dat wij uit de school ontslagen worden, voordat wij
gedurende den ganschen loop des levens leerlingen
geweest zullen zijn. Daar komt bij, dat BUITEN
HAAR SCHOOT GEEN VERGEVING DER ZONDEN
VERWACHT MAG WORDEN, EN GEEN ZALIG-
HEID, gelijk Jesaja (37:32) en Joël (3:5) getuigen.“

.....UIT DE KERK WEGGAAN BETEEKT
VERLOOCHENING VAN GOD EN CHRISTUS.“

„Dus WORDEN ONS IN DE GEMEENSCHAP DER
HEILIGEN DOOR DEN DIENST VAN DE KERK
ZELF DE ZONDEN GEDURIG VERGEVEN....“

Deze weldaad van DE VERGEVING DER ZONDEN
IS „zoozeer HET EIGENDOM DER KERK, dat wij
haar niet anders genieten, dan wanneer wij in haar
gemeenschap blijven.“

Indien enkele decennia geleden een predikant zonder
bronvermelding zinnen en zinsneden als boven aan-
gehaald, zou hebben uitgesproken in zijn prediking, zou
er niet onwaarschijnlijk een onrustig geschuifel in de
kerk zijn gehoord, terwijl na den dienst meerdere
broeders van kerkeraad en gemeente den predikant
zouden hebben aangeklampt met de aanklacht, dat
hij roomsch had gepredikt. „Niet onwaarschijnlijk“
— dat is nog te voorzichtig gezegd, wanneer we er aan
denken, dat eenzelfde onrust vandaag nog in en om
menig kerkgebouw de gemoederen vervult, wanneer

op deze wijze de dienaar des Woords de gemeente
onderricht. De vrees voor Rome, voor een roomsche
„overspanning van het kerkbegrip“, en meer dergelijke,
maakt zich van menigen nog altijd meester, wanneer
volzinnen als bovenstaande worden aangehaald of za-
kelijk nagesproken. Wanneer dit onder ons nu nog zoo
is, en in zulke gevallen minstens het verwijt klinkt,
dat „de kerk“ in de plaats van „Christus“ komt, hoe-
veel dan te meer tien, twintig, dertig jaar geleden,
toen klanken als deze zoo weinig meer van gerefor-
meerde kansels en katheders werden vernomen? Ik
herinner mij een preek van een (toen, en ook nu nog)
gereformeerd predikant, die de behandeling van Zondag
31 begon met de uitspraak, dat in de kerk ons de
zonden vergeven worden; ik weet ook nog, hoe pasto-
raal-voorzichtig hij zijn uitspraak toelichtte, om haar
bij zijn gereformeerde schare, die hij toch wekelijks
onder zijn gehoor had, ingang te doen vinden. Zulke
uitspraken achtte men minstens „vreemd“, bijna „ket-
tersch“ en in allen gevalle geenszins „stichtelijk“; het
was zoo „nuchter“ en mijsdien kwam de ziel er, naar
het heette, zoo kaal af.

Nu kon zulk een predikant voor al te veel moeite zich
spoedig vrijwaren, door erbij te zeggen, dat hij citeerde
uit niets minder dan... de Institutie van Johannes
Calvijn¹⁾. De orthodoxie was dan in zooverre formeel
veilig gesteld, dat men hem „niets zou doen“. Maar
onstichtelijk bleef het, vond men, en dat Calvijn dan
zooiets eens ergens geschreven mocht hebben — nu
ja, die zou het wel weten, maar wat gaat het ons aan?

Hierin nu is door Gods oneindige genade toch in
den loop der jaren onder ons wel iets ge-
wijzigd. We zijn er nog lang niet(!), maar niettemin is
reeds in sterke mate weergekeerd het besef, dat uit-
spraken als deze het hart raken van de kerk naar
gereformeerde belijdenis, dat zij niet den Christus naar
de kroon streven noch Rome de eere geven, maar het
geloof der Schriften vertolken zoodanig, dat het gere-
formeerde geluid en tegen Rome en tegen alle spiri-
tualisme weer met kracht zich keeren kan en boven
deze uit triomfeeren.

We mogen het dankbaar uitspreken, dat de arbeid
van „De Reformatie“, vooral in haar latere ontwikkeling,
tot dezen wederkeer krachtig heeft mogen medewerken.
Het is in deze dankbaarheid, dat wij enkele notities
maken — veel meer kan moeilijk in een kort artikel
en een nummer²⁾ als dit — om de vrucht van dezen
arbeid aan te wijzen en tegen miskenning te verdedi-
gen. We doen dit, door eenige aandacht te schenken
aan het vaak gehoorde verwijt, dat wij op weg zijn
„roomsch“ te worden, door de „kerk“, nader, de „zicht-
bare“ en „geïnstitueerde“ te „overschatten“. Wij
willen ons afvragen, waarom dit wordt gezegd en wat
er van te denken zij. Dat we daarbij nog slechts aan

¹⁾ Bovengenoemde citaten uit Calvijn's Institutie, boek
IV, hoofdstuk 1, paragrafen 1, 4, 10, 22, naar vertaling-
Sizoo, 2e druk, overgeschreven in „oudere“ spelling;
KAPITALE druk op mijn verzoek, H. J. S.

²⁾ Dit art. immers werd geschreven voor het „jub-
leumnummer“ en is daartoe te rekenen.

aandacht der geloovigen veelszins moest afleggen tegen de „onzichtbare“ en de kerk „als organisme“ tegen die „als instituut“, terwijl tevens de „wettigheid“ der kerk schuil ging achter haar „zuiverheid“ en de „ware kerk“ als staande tegenover de valsche begon te wijken voor de „pluriformiteit“ der meer-of-minder-zuivere „kerken“ naast elkaar. Deze ontwikkeling zelf gaan we nu niet grondig onderzoeken en beschrijven, evenmin als de vraag in hoeverre zij aan Kuypers toelagen strijd en met name ook aan zijn vaak profetischen kamp tegen het diensthuis der Ned. Hervormde Kerk en haar hiërarchie recht deed dan wel dien in toch zoo belangrijke en dankbaar te gedanken onderdeelen verloochende. Zulk onderzoek is in de latere jaargangen van dit blad reeds in meer dan één opzicht ondernomen; we meenen, dat niet veel bladen denzelfden ernst hebben betracht om Kuypers in zijn strijd voor Christus' kerk en koningschap recht te laten wedervaren door dien op zijn merites te toetsen. Het gaat ook hier niet om een reformatie, maar om de reformatie en haar voortgang. En in dit verband luttelend op de ontwikkeling in haar geheel, zien we in die onderscheiding van „overschatting“ en „onderschatting“ der kerk en haar institutionele diensten en de waarschuwing tegen beide uiteindelijk toch een niet onbelangrijk gevaar van verandering der reformatie, gewichtig genoeg om ons daarop even nader te bezinnen.

Immers, zoo moet de vraag wel rijzen, wanneer we moeten waken tegen over- en onderschatting, wat is dan nog de rechte „schatting“? Blijft er tusschen die beide in nog wel heusch een derde over, waarin dan onze positieve rijkdom zou bestaan? Of wordt, door de weerlegging op deze wijze van twee „eenzijdigheden“ zoowel het gevaar van die beide onderschat als de eigen inhoud der geloofswaarheden inzake kerk en ambtelijke diensten onderschat — om nu ook eens (en naar wij meenen terecht) deze termen te hanteeren —?

Ik vrees, dat dit laatste maar al te zeer het geval is geweest. De gereformeerden werden vaak te bang gemaakt, om inzake kerk en ambt noch „heet“ te zijn met Rome, noch „koud“ met de doopers, maar het midden van den thermometer der waardeeringssgraden aan te houden — het midden, waar het alleen nog maar „lauw“ kan zijn, en waar dus altijd — ook als het om deze dingen gaat — het woord van Christus veront-rustend moet: zoo dan omdat zij lauw zijn, en noch koud noch heet. Ik zal u uit Mijn mond spuwen. Er is dar-halve alle reden voor de vrees, dat het kerkvolk wel in allerlei „practische“, „werken“ het beeld van Lao-dicea zocht te herkennen (Openb. 3: 14—16, v.), maar het allerminst onderkende waar het gold de meer „theoretische“, „werken“ van de „beschouwing“ der kerk en haar doorgaande, altijd concrete, instellings-Immers, deze „lauwheid“ werd — met heel paedago-gisch bedoelingen natuurlijk — toch feitelijk aan-geprezen als het „rechte midden“ en de „gouden midden-weg“ tusschen heete roomschen en (in dit opzicht) koude doopers. En het gevolg was, dat de triumfantelijke taal, waarin met Calvijn zijn „issus“²⁾ behooren te spreken om der wille van hun grooten God over AL Zijn groote werken maar weinig meer werd gehoord, zoo spoedig het ging om Gods groote werken in het „geven“ (naar Efese 4) van ambtsdragers en ambte-lijke diensten en bedieningen. Woord en Sacrament, tot bewaring en vermeerdering der kerk.

Maar is het dan niet juist, zoo hoor ik, nog voordat er verder iets is gezegd, zenuwachtig iemand vragen, dat Rome de kerk en het ambt en den doop overschat? Met een wedervraag zou ik willen antwoorden: is het, wanneer we strikt spreken, ooit mogelijk om iets te overschatten dat God doet en geeft, zolang het maar als Zijn werk en gave blijft aangemerkt en wordt onderscheiden?

Immers, wat kan ik als mensch overschatten? Toch immers nooit God, noch gelijk Hij is, noch in wat van Hem uitgaat, in hetgeen Hij spreekt, werkt en doet. Overschatten, te hoog schatten kan ik alleen het schepsel, mijzelf, mijn naasten, de natuur en haar middelen, mij ten dienste gesteld. Daarnaast kan ik een waarde toekennen, hooger, en dus anders, dan God als Schepper heeft bepaald. Zoo kan ik een stuk hout nemen en daarvoor neervallen of een vogel en die aanbidden en een Leider en dien vereeren, aldus terecht komende op de plaats waar ik door Jesaja 44 en Romeinen 1 in mijn dwaasheid aan de kaak word gesteld. Op die lyn inderdaad kan ik ook nemen den mensch, die in een ambt wordt gesteld en dan bij-voorbeeld priester genoemd, en zijn mond die woorden spreekt en of zijn hand die water sprenkelt, of dat water zelf en de handeling van den mensch met water, brood of wijn als zoodanig („ex opere operato“, uit kracht van het gewerkte werk). Wanneer ik aan al deze creaturen een andere, bijv. hoogere, waarde toeken dan God ze heeft verleend (en dit doet Rome!), inderdaad, dan ga ik te overschatten, vergod-delijken, en mij beschuldigen aan gruwelijke afgoderij. Alleen maar — wat ik dan b.v. Doop noem, is de eigenlijke Doop niet meer (waaruit nog geens-zins volgt, dat een roomsche moet overgedoopt worden e.d.), maar een handeling, een uiterlijk waterbad, waar-aan ik mijn waardeering verbind en dien ik dan blijf noemen met een naam, dien ik uit de Schriften heb meegenomen: „Doop“. Ik doe dan in beginsel hetzelfde

als de man van Jesaja 44, die een stuk hout neemt, waarvan de eene helft hem straks doet zeggen „ha, ik ben warm geworden“ en het andere „Gij zijt mijn God“. En zoo kan ik ook doen met dien mensch en al zijn handelingen ex officio of ex cathedra, zeggende: Gij, priester, zijt mijn heil en hebt daar in dien ouwel God in handen, en Uw geestelijke mond drinkt voor mij, leek, het eigen bloed Gods.

Zeker, dat alles kan ik doen. Maar heb ik dan DEN Doop, en HET Avondmaal, en HET ambt en DE kerk overschat? Wie dat zegt, moet van die afgoden- en beeldendieners uit Jesaja's dagen ook zeggen: die timmerman heeft GOD overschat, toen hij neerviel voor zijn houtje, of: zijn familie heeft DEN TEMPEL, over-schat toen zij in een eigen heilighdom, Dan of Berseba, naar een stierbeeld kwam zien. Maar daarvan voelt ieder de dwaasheid. Welnu, waarom dan door onze stordige onderscheidingen het gevaar van Rome onder-schat (!) en eigen rijkdom bovendien (!), wanneer het gaat om „nieuw-testamentische“ afgoderijen?

Niet onwaarschijnlijk wil iemand hier tegenover stel-len enkele andere gegevens. Overschatte Israël de ark niet, toen het die als een totem meenam in den krijg (1 Sam. 4)? Overschatten de judeeërs niet den tem-pel, toen zij meenden, dat het bezit daarvan hen vrij-waarde voor het gericht (Jer. 7: des Heeren tempel... zijn deze gebouwen!) Overschatten de judaïsten niet de besnijdenis, toen zij de verlossing daarvan af-hankelijk stelden (Rom., Gal., Fil. brief enz.)?

OPENBARING 21:5-8 (vertaling N.B.G.)

En Hij, die op den witten troon zit, zeide:
Zie, Ik maak alle dingen nieuw en rein.
Scrijft deze woorden, die waarachtig zijn.
Zij zijn geschied, uw hart zal zich verblijden.*

* Zal uit de bron om niet wie dorst heeft geven
het levenswater en een eeuwig loon.
* Zal hem een God zijn en hij My een zoon.
Ik ben 't begin en eind van alle leven.

Wie overwint zal deze dingen erven;
maar wie in zonden leeft en niet geloofst,
zijn deel is 't vuur, dat nimmer wordt gedooft;
dit is de tweede dood, die 't eeuwig sterren.

A. v. B.

Melodie: Psalm 87.

* Joh. 16: 22.
** Openb. 11: 8.

Het antwoord zij weer: och, men kan het zoo wel eens zeggen, maar die formulering doet ook aan zulke schriftgegevens geen heusch recht. Ark, tempel, be-snijdenis werden in zulke deformatie-gevallen strikt genomen niet overschat, maar al weer gedacht en ge-maakt tot iets anders dan wat God ze deed zijn. De ark (een „teeken en zegel“) werd geïsoleerd van den dienst der verzoening door een volk, dat dreef in zijn zonden bleef; en die tempel losgemaakt van het Woord en de Wet, die erin woonden (b.v. de tafelen in de ark) door een Juda, dat die wet met voeten trad; en die besnijdenis werd niet meer gezien als — wat zij uitsluitend was — een zegel der geloofs-gerechtigheid (Rom. 4), uit kracht der belofte. En dat intusschen de betekenis, ja, het geweld, van die in-stituten en sacramenten kwalijk kon worden overschat, werd datzelfde volk wel gevaar, toen die ark de Filistijnen deed beven en Dagon deed breken, toen die tempel uitgangspunt werd van Gods gericht (Ezech. 9) en die besnijdenis met haar ontzaglijke belofte-taal werd toegepast op den Christus zelf (Luc. 2) en voorts vervuld in den Heiligen Doop (Coloss. 2) om vervolgens zoovle eeuwen Gods volk en zijn eenvou-dige ouders te troosten (Doopsformulier, aanhaling van Gen. 17). Evenmin zegge men dus, dat bijvoorbeeld Paulus waarschuwt tegen overschatting van de wet, want hij prijst juist tegen zulke misvatting die wet op het hoogst en erkent haar onmetelijke kracht daarin, dat zij den zondaar doodt (Rom. 7: 12; 2 Cor. 3: 6).

Derhalve, om kort te gaan, nooit en te nimmer kunnen wij te hoog schatten God zelf noch wat Hij spreekt, doet, geeft. Overschatten kan ik wel Zijn schepsel, nooit Zijn scheppingsdaad; wel den mensch, nooit Zijn Woord tot en over den mensch; wel mijn voorkeur, doch nooit Zijn verkie-zend welbehagen, Zijn Raad en Daad. In waar-deering van God en het goddelijke „lauw“ te wil-len zijn, noch „koud“ noch „heet“, ware een misdaad, waarvoor Hij mij bewaren moge (vgl. Openb. 3: 15, 16).

Welnu, laten we dan voor die zonde ons hoeden, wanneer het gaat over ontzaglijke werken Gods in de kerk, het ambt, den Woorddienst, de Sacra-menten. Wees gerust, gereformeerde; zolang ge maar bij de Schriften blijft en Gods gaven en Zijn mandaten onderscheidt, kunt ge nooit overschatten. Integendeel, ge schat slechts veel te laag, en verkeerd, en dit is dan uw zonde, en tekortkoming. Want die kerk — inderdaad, die zit vol menschen, en deze kunt ge stuk voor stuk minstens overschatten — maar die kerk is niet gelijk aan menschen, noch bestaat zij in hun optelsom, neen, doch zij is vergadering der ge-loovigen door den almachtigen God en uit kracht daar-van samenkomst der geloovigen, die Zijn bevel verstaan. En hoe zoudt gij ooit ter wereld ook deze

daad Gods in Zijn vergaderwerk overschatten? Schaam u, zoo ge dat meenen mocht. — Of ligt Uw moeite misschien juist op het andere punt? Zegt gij: inderdaad, ik prijs dat vergaderwerk Gods op het hoogst, maar ik ben gereserveerd wanneer het gaat over die samen-komst, dien coetus, der geloovigen, want dat is maar menscheijk, en dat is zoo „zichtbaar“ en dat is „maar institutionair“ en zoo „rechtlijnig“? Zoo gij dit zegt, nu, schaam u dan ook. Want zeker, het zijn menschen, die samenkomen, en hun doen, indien aangemerkt als eigen prestatie, is spoedig te overschatten, doch aldus aangemerkt (samenkomst door eigen prestatie) is het-geen waarover ge hebt, niet meer de coetus der belijdenis en de gereformeerde kerkdienst van aan-staanden Zondagmorgen, maar iets anders, een remon-strantsche of doopsgezinde, vrijzinnige vergadering tot religieuze opbouw of zoo wat. Doch de coetus, waar-omtrent wij ons geloof belijden en van welken wij dus geloovig roemen (1, art. 28 N.G.B.) is niet die welke uit onze aandrift en behoefte wordt geboren, doch die welke tot stand komt (concreet en zichtbaar) door het werk van God den Heiligen Geest, den Geest van Christus. En daarvan, van „het werk van den Heiligen Geest“, daarvan toch immers wilt gij juist zoo gaarne roemen? Welnu, doe het dan ook van dit werk des Geestes, waarin Hij, in afwachting van uw openbaring in heerlijkheid (Col. 3) met Christus, het reeds toont in het midden der wereld, dat Christus herschept, verlost, rechtvaardigt, vernieuwt en naar Jesaja 53 „deel krijgt aan velen“. Roem ervan, dat Hij dit doet zoo echt, dat Hij nu reeds heusch de schapen naar elkaar toe drijft en den geloovigen den wil vernieuwt, opdat die wil, van God bewogen zijnde, nu ook zelf werkt in het meewerken met Gods vergader-daad en het zoeken van die gemeenschap en haar onder-houding waarin door het bedienende Woord de zonden gedurig vergeven worden. Anders gezegd, volg Calvijn, die als mensch ook met zijn termen worstelt (onzicht-baar, zichtbaar), maar dit dan ook juist doet om als profeet het accent zoo te leggen, dat hij, als hij spreken gaat over instituut, ambt, dienst, niet aankondigt dat het nu wat tammer, lauwer, worden gaat, maar veeleer dat zijn „heete“ inleiding aan geladenheid niets ver-liet; Calvijn, die zijn eerst nog algemeene woord, dat God Zijn kinderen in den schoot der kerk wil verzamelen nu nog toespit tot de „zichtbare kerk“, uitbazuinend, dat er GEEN ANDERE INGAANG IS TOT HET LEVEN, INDIEN ZIJ ONS NIET IN HAAR SCHOOT ONTVANGT, enzoovoorts tot de hemelsche zaligheid toe en dat er BUITEN HAAR SCHOOT GEEN VERGEVING DER ZONDEN VER-WACHT MAG WORDEN EN GEEN ZALIGHEID, om dan met hetzelfde volume vele en lange paragrafen door te juichen over den ambtelijken dienst der kerk waardoor ons de zonden vergeven worden, welke vergeving is het EIGENDOM DER KERK. Zoo kon Calvijn spreken, omdat hij, zelf worstelend, en den mensch tekenend in zijn kleinheid, trouw blijft aan zijn uitgangspunt, dat niemand scheide wat God heeft samengevoegd en dus voor hen, voor wie God een Vader is, de kerk een moeder moet zijn, die kerk, waarin de groote God juist zulke kleine menschjes wil gebrui-ken om Zijn werk gelukkiglijk te doen voortgaan, en zichzelf in deze tegenstelling op het hoogst te doen prijzen.

Wij achten het met grooten dank de vrucht niet in de laatste plaats van den arbeid van „De Reformatie“, dat deze oude taal ons weer is geleerd geworden. Er moest eerst weer heel wat stof worden weggeveegd, om oude woorden van Schrift en confesse en refor-matie als glanzende juweelen te herkennen. En voorts moest er heel veel worden geargumenteerde en gepo-lemiseerd, om gereformeerde harten, hoofden en in-gewanden (naar de Schrift zetel der diepste ontroering, ook over „de kerk“) weer ontvankelijk te maken voor den breeden roem des Heeren. Met heel wat misverstand moest worden gestreden en afgerekend. Inzake de kerk en dus ook inzake het ambt. Want ook over dat ambt dreigden wij zoo zielig te gaan doen. Kan dat ambt niet licht worden overschat? zoo vroeg men — en had het antwoord terstond zelf gereed. Maar men onder-scheidde slechts moeizaam de eenvoudige waarheid, dat alweer wel de mensch, die het ambt te dragen krijgt, licht wordt overschat, maar dat het ambt zelf nimmer kan worden overschat. Want ambt is: roeping, aanstelling en bekwaammaking door den God van alle verkiezing. „Ambt“ dus wil juist zeggen: ik doe zelf niets om mijn plaats, mijn roeping en mijn bekwaam-heden aan te wijzen, maar ik leg het oor te luisteren naar Hem, die over mij en al Zijn dienstknechten be-schikt, zoodat ambt juist betekent: de radicale ont-roening van den mensch-die-zichzelf vergoedt, de oot-moedige erkenning daarentegen van recht, roeping en roem des Heeren. Wie zoo het ambt ziet, der geloovigen, en het „bijzondere“, en daarnaar leeft, hij weet ook dit nooit te kunnen overschatten: integendeel, hij be-lijdt dagelijks het nog veel te gering te hebben geschat en het weer verkeerd te hebben getaxeerd.

Niet anders staat het met datgene wat in het ambt wordt gedaan. Het concrete product, een preek b.v., een leerbesluit, een schorsing, ik kan ze overschatten, zoo gauw ik ze op zichzelf neem, en daaraan bij voor-baat goddelijk gezag toeken, zooals Rome doet met de acte van paus tot pastoor en een utrechtse synode, die den Heiligen Geest zich annexeerde met haar be-sluiten. Maar alle ambtelijke diensthandelingen, ge-

meten al-
uur) doe-
ik hoor
ouderling
selijk, en
wordt, en
genoeg
niet van
maar va
van gele

Wanne
dit blad
den He
zoveel
dood m
niet mi
door het
ik daari
waarin
in een C
dat geve
ook, dat
meer be
kan wo
verder l
speelt B
tegenste
onders
goede
slechts
of te l
duz de
zoo teg

Voor
eerst he
de bete-
wordt
over de
ven. Wi
in het
dat het
blijven
kerkver-
anders
Hem, d
de apo-
tafel, b
vrijmak
ben aan
Zijn ge-
op het
daan b-
wetende
elke „v-
logie v-
is zeer
gehoorz
eigenwi-
Petrus
(Hand-
waren
lofte to

Maar
hoe wij
den He
op den
dezer l
maakt
dat ni
strijd e
den en
kwame
reeds e
„planm
Schilde
ginnen“
reid de
king m
nebben
er uit“
Reform
vormd
schapp
onder
eenheid
dag kw
keeruits
in de
er heel
die her
van vr
toen h
kerk, v
den he
en“ ha
was ge
J. H.
Do'eam
Kerker
Daar

²⁾ „Issus de Calvin“, nakomelingen, (geestelijke) kin-deren van Calvijn.

atten? Schaamt
Uw moeite
gij: Inderdaad,
hoogst, maar
der die samen-
it dat is maar
i dat is „maar
i dit zegt, nu,
mensen,
angemerkt als
en, doch aldus
statie) is het-
de coetus der
mat van aan-
en, een remon-
vergadering tot
coetus, waar-
zelen wij dus
niet die welke
oren, doch die
aar) door het
en Geest van
den Heiligen
gij juist zoo
ook van dit
hting van uw
Christus, het
at Christus
uwt en naar
ervan, dat Hij
ch de schapen
den wil ver-
zijnde, nu ook
ods vergader-
n haar onder-
rd de zonden
, volg Calvijn,
stelt (onzicht-
doet om als
ls hij spreken
ankondigt dat
maar veeleer
eld niets ver-
neene woord,
der kerk wil
htbare kerk”.
ANG IS TOT
T IN HAAR
voorts tot de
UTEN HAAR
NDEN VER-
LIGHEID, om
te paragrafen
a diens der
ven worden,
K. KERK. Zoo
elend, en den
uw blijft aan
vat God heeft
wie God een
kerk, waarin
es wil gebrui-
voortgaan, en
ogst te doen

rucht niet in
Reformatie”,
geworden. Er
weggevoegd,
sie en refon-
en. En voorts
erd en gepo-
oefden en in-
te ontroering,
e maken voor
t misverstand
zake de kerk
over dat ambt
kan dat ambt
en — en had
men onder-
waarheid, dat
dragen krijgt,
bt zelf nim-
t is: roeping,
God van alle
n: ik doe zelf
ijn bekwaam-
te luisteren
iknechten be-
radicale ont-
poot, de oot-
t, roeping en
er geloovigen,
hij weet ook
ndeel, hij be-
ebben geschat
rd.

in het ambt
en preek b.v.,
overschatten,
aan bij voor-
doet met de
tsche synode,
met haar be-
delingen, ge-

maten aan het Woord en gewaarmerkt (van uur tot uur) door het Woord, kan ik niet overschatten, want ik hoor en zie dan mijn God, door Zijn gezant, leeraar, ouderling, diaken tot mij komend en aanbevelend, plaatselijk, en ook in het kerkverband. En als er gedoopt wordt, of avondmaal gevierd, dan kan ik nooit blij genoeg zijn, vanwege dien doop b.v. als verzegeling, niet van een gespeculeerde genade inwendig volbracht, maar van beloften, rechtsgeldig gesproken met eisch van geloof en bekeering tot mijn dood toe.

Wanneer ik in dit verband de jaren, waarin dit blad groeide en zijn strijd voerde, overzie, dank ik den Heere, dat Hij het gebruikt heeft om te doorbreken zoveel magere dilemma's waarin de profetie tenslotte dood moest loopen, en de kerk haar moeder-eere, ja niet minder God Zijn Vaderglorie, in de erkentenis door het vrome volk uiteindelijk zou verliezen. En als ik daarbij bedenk, dat dit jubileum valt in een tijd, waarin „Rome” weer machtig wordt en in dagen, waarin een Chr. Geref. synode reden aanwezig acht om met dat gevaar zich bijzonder bezig te houden, weet ik ook, dat alleen in de lijn, waarin dit blad zich steeds meer bewegen mocht, de antithese met Rome werkelijk kan worden gehandhaafd. Wie in zijn profetie niet verder komt, dan het verwijt, dat Rome „overschat” speelt Rome in de kaart — want hij begint met de tegenstelling met Rome te relativeren. Over- en onderschatting liggen immers met de goede „schatting” op één lijn; men wijst slechts af wat op die lijn een beetje te hoog klimt, of te laag blijft, doch handhaaft de eene lijn en doet de diepere gemeenschap met de ketterij. Wie slechts zoo tegen Rome vecht, plaatst zichzelf met den

rug tegen den muur; hij moet het sterke, stralende spreken over de kerk aan Rome over laten en uit angst van Roomsche te zijn, durft hij over de kerk nog slechts te fluisteren. Straks grijpt dan Rome hem naar de keel en wurgt ook dat laatste geluid of noopt den tegenstander om op het „sacramentele” vlak van Rome zelf over te komen (sacramentalisme). Maar wie weer met Calvijn het aandurft schriftuurlijk te roemen over de kerk en haar ambtelijke diensten, kan ook met hem die afgodische kerk in het aangezicht weerstaan. Hij weet weer, dat de tegenstelling niet ligt tusschen: een beetje meer en een beetje minder, wat hooger en wat lager, wat heeter of wat lauwer, maar tusschen: WAAR en VALSCH. DIE beide kan ik inzake de kerk pas uitspreken, wanneer ik eerst zelf van haar roemend als Gods werk durf spreken. Dan kan ik Rome aan, en den dooper, en den sacramentalist. En den barthiaan, die dezen „durf” hoogmoed noemt — daarin nog te vaak bijgevalen door mijn naaste broeders — en dus er niets van verstaat.

Dan weet ik ook, dat ik wel, bij een jubileum, en elke week, dit „blad” kan overschatten, zijn redacteurs en scribenten, maar nimmer de genade, die ons de Heere heeft willen bewijzen, toen Hij ons juist ook door dit instrument weer leerde de prachtige uitdrukking „in den schoot der kerk” niet aan Rome prijs te geven, maar tegen Rome, met Calvijn, te verdedigen.

Immers, in den schoot der ware moederkerk (Gal. 4:26) doet mij rust vinden aan ZIJN boezem mijn hemelsche Vader. Door Jezus Christus, den grooten, gansch eenigen Herder der schapen, Die daar werkt, soeverein, met de kracht van Zijn Heiligen Geest.

Utrecht.

H. J. SCHILDER.

„De Reformatie” en de vrijmaking

Voor ik iets over „De Reformatie” schrijf wil ik het eerst hebben over de Vrijmaking. Want ik meen, dat de betekenis van „De Reformatie” pas recht gezien wordt in het licht der Vrijmaking. Nu kunnen wij over deze laatste op tweeërlei wijze spreken en schrijven. Wij kunnen het hebben over de „acte van trouw” in het werk der vrijmaking betoond en aantoonen, dat hetgeen wij deden niets anders was dan een trouw blijven aan den Heere en aan Zijn Woord en aan Zijn kerkvergaderend werk in ons vaderland, dus niets anders dan een betoon van geloofsgehoorzaamheid aan Hem. Die ons gebouwd heeft op het fundament van de apostelen en profeten. Dan komen de stukken: op tafel, het bewijsmateriaal, dat wij in het werk der vrijmaking niet veranderd zijn, en ons gehouden hebben aan de aloude kerkelijke papieren, en deze door Zijn genade zoo hoog geëerd hebben, dat wij, ziende op het gebod en blind voor de toekomst, er naar gedaan hebben, toen wij een keuze moesten doen, niet wetende, waarheen de Heere ons leiden zou. Zoo heeft elke „vrijmaking” haar zaaksgerechtigheid, haar apologie voor God en mensen. En zulk een apologie is zeer belangrijk, want zij beslist over de vraag van gehoorzaamheid of ongehoorzaamheid, van trouw of eigenwilligheid, van reformatie of revolutie. Zoo gaf Petrus reeds op het Pinksterfeest de eerste apologie (Hand. 2:37—39), dat zij daar het oude kerkfront waren met de oude papieren: „Want u komt de belofte toe en uwen kinderen”.

Maar wij kunnen ook over de Vrijmaking spreken, hoe wij daarin tot gehoorzaamheid geleid zijn door den Heere. Hoe Hij ons getrokken heeft, en gezet op den weg van Zijn kerk en van de samenvergadering dezer kerk. Reeds meermalen is de opmerking gemaakt, dat niemand onzer eenzelfde weg is gegaan, dat niemand een program had, dat ieder zijn eigen strijd en moeite heeft gehad om gehoorzaam te worden en den weg te zien, dien hij bewandelen moest. Er kwamen dan ook eersten en laatsten. Dat is reeds een bewijs, dat het werk der vrijmaking geen „planmatige actie” is geweest onder leiding van Prof. Schilder, met het doel een bepaalde reformatie te „beginnen”, welke dan reeds jarenlang zou zijn voorbereid door „De Reformatie”, en dat wij in de Vrijmaking met een „m e n s c h e n w e r k” zouden te doen hebben, zooals men gesuggereerd heeft. („Zij wilden er uit” zegt men hier in Amersfoort nog altijd.) „De Reformatie” zou een „Schilder-fractie” in de kerk gevormd hebben, om de „ideeën van Schilder” tot heerschappij te brengen, en toen dat niet lukte, zijn ze onder zijn auspiciën tot vrijmaking overgegaan, de eenheid der kerk verbrekende. Jawel, maar toen de dag kwam, waarop „de teerling was geworpen”, en leeruitspraken en afzettingen ook de crisis brachten in de studeerkamer der pastorieën, toen bleek, dat er heelemaal geen „Schilder-fractie” was, want velen, die hem liefhadden om zijns werks wil, veranderden van vrienden in tegenstanders, en lieten hem staan, toen hij worstelde voor de rechten en vrijheden der kerk, voor haar belijdenis en kerkregering. Zij kenden hem niet meer, toen het bleek, dat hij geen „ideeën” had, maar de kerkelijke papieren serieus nam. Er was geen „stafkwartier”, om een uitdrukking van Ds J. H. Velema te gebruiken, als deze schrijft over de Doelantie. Er was in het crisisuur der Gereformeerde Kerken niets, geen „Reformatie”, geen „K. S.”. Daar waren alleen leerbeslissingen en vonnissen. En

er moest een keus worden gedaan. De zware woorden van „kerkelijke muiterij” waren gesproken. En Dr Ridderbos had reeds geschreven: „Eer verdorpe Uw rechterhand, dan dat gij daarmee de Acte van Vrijmaking zoudt ondoelkenen”. Het ging om een absolute keus. En zoo verliep de Vrijmaking, zooals elke „vrijmaking” verloopt, de persoonlijke geloofsworsteling om de goede keus te doen, om te blijven op den weg van Christus, de persoonlijke geloofsstrijd, waar onze handteekening staan zou, onder de Acte van vrijmaking, of onder den kerkelijken bul, waarmee Prof. Schilder en Prof. Greijdanus waren geëxcommuniceerd, want onder één van die zonden zij komen te staan, en zeker voor de oogen van God en Zijn Christus. Ik zeg dan ook, dat wij tot vrijmaking geleid zijn door den Heere. Hij heeft onze oogen geopend voor wat er werkelijk ging gebeuren. En tot vrijmaking geleid worden is geen gemakkelijke zaak geweest. Het was geen weg voor het „vleesch”. Een krachtdadige bekeering is een groote weldaad. Maar hij, die krachtdadig getrokken wordt uit de duisternis tot Gods wonderbaar licht, gaat een moeilijken weg. Immers hoever was hij reeds door de duisternis bevangen? En een reformatie is een groote gave Gods, maar zij, die er op gezet worden, gaan een zwaren gang. Alles te verlaten, om zóó alles te gewinnen. Ik zeide reeds, dat er eersten en laatsten waren. Eersten, die zonder wetteling kozen, die simpel neen zeiden, toen zij gedwongen werden te buigen voor een nieuwe hiërarchie. Er waren laatsten, die aarzelden, die trachten de crisis te ontloopen, die nog een uitweg zochten, en die „krachtdadig” op den weg der gehoorzaamheid gezet moesten worden.

Ik wil nu een fragment beschrijven uit de geschiedenis der vrijmaking te Amersfoort. Een fragment om te laten zien hoe de Heere mij de oogen opende, en mij tot een beslissing dreef. Ik doe dat alleen om den lof des Heeren te vertellen. Wij hadden in Amersfoort, hoewel de beslissingen reeds gevallen waren, de eisch tot conformeren was gesteld, en velen in den lande zich reeds hadden vrijgemaakt, een zgn. „Godsvrede”. Deze „Godsvrede” was op den kerkeraad aanvaard met het oog op den nood des tijds — de onvergetelijke hongerwinter van 1944—1945. Deze „Godsvrede” liep ten einde, toen het vrede geworden was, en Ds Holwerda een nota indiende, waarin hij met schriftuurlijke argumenten, en met een overvloedig bewijsmateriaal aantoonde, dat er een nieuwe leer aan de kerken bindend was opgelegd, en dat een nieuwe hiërarchie de kerken aan banden had gelegd, en van haar vrijheden had beroofd. Hij verklaarde openlijk noch de uitspraken, noch de kerkelijke vonnissen voor vast en bondig te kunnen houden. En hij noodigde den kerkeraad uit deze zaken te onderzoeken, zijn argumenten en bewijsmateriaal te overwegen, en met hem te komen tot een Gode welbehagelijke beslissing, opdat de kerk van Amersfoort kerk van Christus bleve, bewarende de zuiverheid der leer, en het onvervreemdbaar privilege van de zelfstandigheid der plaatselijke kerk. Er was ook een verklaring van ds Popma, dat hij zich conformeren kon aan de genomen beslissingen, zowel dogmatisch als kerkrechtelijk, en hij noodigde den kerkeraad uit, al was het dan misschien met vele bezwaren, terwille van de eenheid der kerk, zich achter de Synode te scharen en haar besluiten voor vast en bondig te houden. Van mij was er alleen, omdat ik door schuldige nalatigheid te laat was, een uiteen-

zetting, waarin ik verklaarde mij wel met de uitspraken 1942—’43 te kunnen vereenigen, mits deze niet gelezen behoeften te worden in het licht van Toelichting en Praedicties. Maar dat, indien het mocht komen vast te staan, dat deze wel bindend waren voor wat betrof argumenteering en fundeering dezer uitspraken, wij ze dan als kerkeraad en gemeente niet voor vast en bondig mochten houden, weshalve de kerkeraad de dienaren des Woords moest ontslaan van de verplichting om deze nieuwe leer te leeren, en de roeping had aan de Synode te berichten, dat hij dit dogma der veronderstelde wedergeboorte niet als een ons geopenbaarde waarheid Gods kon aanvaarden.

Deze drie stukken waren ter tafel, toen de eerste kerkeraadsvergadering begon met op het agendum de drie nota's van de drie predikanten. De praeses opende deze vergadering met een gebed, waarin hij smeekte om de leiding van den Heiligen Geest, opdat wij in gebondenheid aan zijn Woord 's Heeren weg mochten gaan in de komende besprekingen. En hij opende de bespreking met te zeggen „dat wij niet zouden beginnen van uit een van te voren vastgelegd standpunt, maar dat wij zouden handelen over de zaak, die ds Holwerda op de kerkeraadstafel had gelegd en met elkaar zouden onderzoeken, of hij gelijk had, en er inderdaad een nieuwe leer bindend was opgelegd in strijd met Schrift en Belijdenis”. Het debat zou dus eerst gaan over het dogmatisch gedeelte. Wij zouden dus kerkeraad zijn, handelende naar eigen bevoegdheid overeenkomstig het bevestigingsformulier „inzonderheid mede toezicht te nemen op de leering en den wandel der dienaren des Woords, ten einde alles tot stichting der kerk gericht moge worden, en dat geen vreemde leer worde voorgesteld”. Verdedigde ds Holwerda de oude leer, of was hij bezig een leer in te voeren „welke nooit eenige geldigheid binnen de Gereformeerde Kerken had gehad? Persoonlijk was ik met dezen voorgestelden gang van zaken zeer ingenomen, mij voornemende mij dan ook te laten leiden van situatie tot situatie, en in de vaste overtuiging, dat het serieus gemeend was, dat wij nu als kerkeraad de leeruitspraken zouden toetsen aan de Schrift en aan de Belijdenis, en dat wij als kerkeraad zouden luisteren naar de argumenten en het bewijsmateriaal van ds Holwerda.

Maar niet zoodra geeft de praeses gelegenheid om te spreken, of er staan verschillende sprekers op, die reeds klaar zijn met hun oordeel. De eerste, die opstaat — ik noem hem nu maar broeder A. — zegt, dat hij ds Holwerda schorsingswaardig vindt. De nota laat hij liggen, de argumenten raakt hij niet aan, het bewijsmateriaal negeert hij. Hij is, zegt hij, persoonlijk geen voorstander van de veronderstelde wedergeboorte, maar ds Holwerda is schorsingswaardig. Dat was de eerste schok, die ik kreeg. Gaat het zóó toe met een conscientiekreet van een dienaar des Woords, die aan zijn kerkeraad vraagt om hem recht te doen, om naar zijn betoog te luisteren. Het debat zou toch gaan over de leeruitspraken? Maar nauwelijks van mijn verbazing gekomen staat broeder B. op. Deze zegt ronduit, dat onze leer maar een zwakke weergave is van de denkbeelden en de gedachten der Schrift, en dat wij niet in onzen menscheelijken hoogmoed moeten denken, dat het DE waarheid is, zooals wij die nu geformuleerd hebben. Het betoog van ds Holwerda zegt hem dan ook niets. Hij vindt het alleen erg, dat deze de eenheid der kerk verbreekt. Dat is een tweede opziener der gemeente, die ook moet waken over „de waarachtige en volkomen leer der zaligheid, welke alhier geleerd wordt”. Als hij consequent is zal hij Ds Holwerda nooit kunnen schorsen, want alles is immers maar een zwakke weergave van de gedachten en de denkbeelden der Schrift? Toch zal hij het straks doen. Na dezen staat broeder C op. Hij betoogt, dat Ds Holwerda den kerkeraad niet voor de keus mag stellen achter hen te gaan staan of hem te schorsen. Ds Holwerda moet zijn eigen gewetensconflicet oplossen, en vrijwillig heengaan. (Ook Ds Popma zal enkele maanden later schrijven, dat de bezwaarden „hun gewetensconflicet aan de gemeente hebben opgedrongen”.) Het gewetensconflicet van dezen dienaar des Woords gaat den kerkeraad niet aan. Hij moet zijn eigen boontjes doppen, en als hij meent, dat hij deze leer niet brengen kan, dan moet hij heengaan. Hij moet zoo flink zijn anderen buiten zijn persoonlijke conflicten te houden. En ook deze opziener der gemeente heeft meegebeden om de leiding van den Heiligen Geest, en is ook accoord gegaan met het voorstel om de leeruitspraken te toetsen. Het was ook zijn roeping toe te zien, of Ds Holwerda de oude leer verdedigde of bezig was heimelijk een andere leer in te voeren. Maar dit alles interesseerde hem niet, deze conscientiekreet liet hem koud. „Alleen wie achter de Synode staat is Gereformeerd”, zeide hij. Daarom was er voor hem maar één dilemma: c o n f o r m e e r e n o f h e e n g a a n. Maar geen woord over de argumentatie van Ds Holwerda. Geen poging tot weerlegging en ontzenuwen van het bewijsmateriaal. Synodus locuta est, causa finita est. Hij heeft zijn eigen ambt met eigen verantwoordelijkheid prijsgegeven. Het werd benauwd in de kerkeraadskamer. Een vierde spreker staat op. Hij verklaart, dat de Synode zijn volle vertrouwen heeft. Het gaat hier over dingen,